

Моя профессиональная
карьера

ISSN

INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER

ISSN

2782-4365

Проверить
номер:

Научно-образовательный электронный журнал

ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА В XXI ВЕКЕ

Выпуск №79-1 (том 2)
(октябрь), 2026)

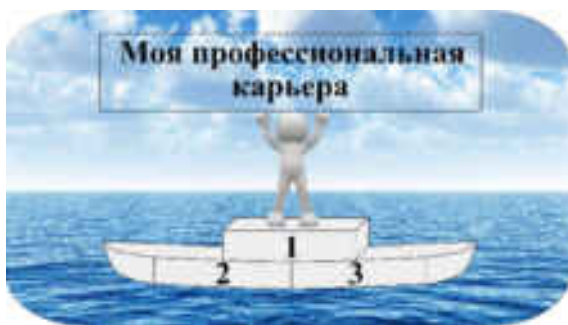

Google
Scholar

Периодичность выпуска: 1 раз в неделю

Сайт: mpcareer.ru/oinv21veke. Почта: obrmppcareer@mail.ru

Международный научно-образовательный
электронный журнал
«ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА В XXI ВЕКЕ»

ISSN 2782-4365

УДК 37

ББК 94

**Международный научно-образовательный электронный журнал
«ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА В XXI ВЕКЕ». Выпуск №79-1 (том 2) (октябрь,
2026). Дата выхода в свет: 05.10.2026.**

Журнал объединяет авторов на территории стран СНГ и помогает обмениваться передовыми научно-образовательными исследованиями.

Содержит научные работы отечественных и зарубежных авторов по экономическим, техническим, философским, юридическим и другим наукам.

Миссия научно-образовательного электронного журнала «ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА В XXI ВЕКЕ» состоит в поддержке интереса читателей к оригинальным исследованиям и инновационным подходам в различных тематических направлениях, которые способствуют распространению лучшей отечественной и зарубежной практики в интернет пространстве.

Целевая аудитория журнала охватывает работников сферы науки и образования (педагоги, учителя, ученые, преподаватели, научные сотрудники, бакалавры, магистранты, аспиранты).

Материалы публикуются в авторской редакции. За соблюдение законов об интеллектуальной собственности и за содержание работ ответственность несут авторы работ. Мнение редакции может не совпадать с мнением авторов научных работ. При использовании и заимствовании материалов ссылка на издание обязательна.

© ООО «МОЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ КАРЬЕРА»

© Коллектив авторов

Шаназаров Бегназар ОТФИЛЬТРОВЫВАНИЕ ШУМА ИЗ СЛАБЫХ СИГНАЛОВ, ПОСТУПАЮЩИХ ИЗ КОСМОСА	207
Рахманова Алтын, Аширова Медине ХИМИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ВЫДЕЛЕНИЯ РЕСВЕРАТРОЛА ИЗ ВИНОГРАДНОГО ЖМЫХА	217
Алламырадов Шаназар Алланазарович, Чарыев Арслан Чарыевич ЗАЩИТА ГРАЖДАНСКОГО НАСЕЛЕНИЯ В МЕЖДУНАРОДНОМ ГУМАНИТАРНОМ ПРАВЕ	228
Алламырадов Шаназар Алланазарович, Чарыев Арслан Чарыевич ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ ЗАЩИТЫ ГРАЖДАНСКОГО НАСЕЛЕНИЯ В МЕЖДУНАРОДНОМ ГУМАНИТАРНОМ ПРАВЕ	236
Akmyradov Gadam Gammarovich, Dashkynov Alijan Batyrovich, Charyyeva Maysa AUTOMATIC DETECTION OF SOCIOLINGUISTIC MARKERS IN ENGLISH-LANGUAGE SOCIAL MEDIA TEXTS	243
Аннаева Оразбиби Максадовна СТРАТЕГИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ УПРАВЛЕНИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКИМИ РЕСУРСАМИ И МИРОВОГО ОПЫТА	254
Asomova Dildora Shuxrat qizi DAVLAT XARIDLARIDA MAHALLIY ISHLAB CHIQUARUVCHILARNI MOLIYAVIY RAG‘BATLANTIRISHNING AMALDAGI HOLATI VA RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI	257
Аширова Айнур Чарымурадовна СОВРЕМЕННАЯ СИСТЕМА И СТРАТЕГИИ УПРАВЛЕНИЯ ПЕРСОНАЛОМ	270
Чарыйева Огулмиве, Бегалыйева Ширин, Батырова Гулялак, Агагелдийев Недир СОВРЕМЕННОЕ ПРИМЕНЕНИЕ, ТЕХНИЧЕСКИЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ И РОЛЬ ЧУГУННЫХ ТРУБ В ИНЖЕНЕРНЫХ СЕТЯХ	273
Muhammad Eshkuvatov MIRZO ULUG‘BEK VA UNING ASTRONOMIYAGA QO‘SHGAN HISSASI (“ZIJI JADIDIY KO‘RAGONIY” ASARI MISOLIDA)	276
Ashyrmuhammedov Shatmuhammet, Kabayeva Gulayym INTERNATIONAL LEGAL PROTECTION OF YOUTH RIGHTS: THE RIGHT OF YOUNG PEOPLE TO PARTICIPATE IN DECISION-MAKING PROCESSES)	283

ФИО автора (ов): *Asomova Dildora Shuxrat qizi*

TDIU in Tashkent

Название публикации: «DAVLAT XARIDLARIDA MAHALLIY ISHLAB CHIQARUVCHILARNI MOLİYAVIY RAG‘BATLANTIRISHNING AMALDAGI HOLATI VA RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI»

Annotatsiya: Mazkur maqolada davlat xaridlarida mahalliy ishlab chiqaruvchilarni moliyaviy rag‘batlantirishning amaldagi holati va uni rivojlantirish istiqbollari tadqiq etilgan. Tadqiqotda O‘zbekistonda 2024–2026-yillarda davlat xaridlari tizimida mahalliy ishlab chiqaruvchilar uchun joriy etilgan narx preferensiyalari, vositachilik yig‘imlariga chegirmalar, zakalat bo‘yicha yengilliklar, mahalliyashtirish darajasiga bog‘liq bo‘nak to‘lovlari hamda ishlab chiqaruvchilarning barqarorlik reytingiga asoslangan rag‘batlantirish mexanizmlari tahlil qilingan. Shuningdek, davlat xaridlarining iqtisodiy samaradorligini baholashda faqat narx mezonidan foydalanish bilan bir qatorda ko‘p mezonli baholash yondashuvining ahamiyati xorijiy ilmiy tadqiqotlar asosida asoslab berilgan. Tadqiqot natijasida mahalliy ishlab chiqaruvchilarni moliyaviy rag‘batlantirishni xarid qiymati, mahalliyashtirish darajasi, mahalliy qo‘shilgan qiymat, mahsulot sifati va shartnoma majburiyatlarini bajarish ko‘rsatkichlari bilan bog‘lash bo‘yicha takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: davlat xaridlari, mahalliy ishlab chiqaruvchi, moliyaviy rag‘batlantirish, narx preferensiyasi, mahalliyashtirish, bo‘nak to‘lovi, zakalat, davlat buyurtmasi, barqarorlik reytingi, iqtisodiy samaradorlik.

Abstract: This article examines the current state and development prospects of financial incentives for local producers in public procurement. The study analyzes price preferences, discounts on intermediary fees, exemption from additional deposits, advance payment mechanisms linked to localization levels, and incentive instruments based on the sustainability rating of business entities introduced in Uzbekistan during 2024–2026. The article also considers the importance of multi-criteria assessment in public procurement efficiency alongside the lowest-price criterion based on

international academic research. Based on the analysis, recommendations are developed to link financial incentives for local producers with procurement value, localization level, domestic value added, product quality, and contract performance.

Keywords: public procurement, local producer, financial incentives, price preference, localization, advance payment, deposit, public order, sustainability rating, economic efficiency.

Аннотация: В статье исследуется современное состояние и перспективы развития финансового стимулирования отечественных производителей в системе государственных закупок. Проанализированы ценовые преференции, скидки на посреднические сборы, освобождение от внесения дополнительного задатка, механизмы авансовых платежей в зависимости от уровня локализации, а также инструменты стимулирования, связанные с рейтингом устойчивости субъектов предпринимательства, внедренные в Узбекистане в 2024–2026 годах. Кроме того, на основе зарубежных научных исследований рассмотрено значение многокритериальной оценки эффективности государственных закупок наряду с критерием наименьшей цены. В результате разработаны предложения по увязке финансовых стимулов для отечественных производителей со стоимостью закупки, уровнем локализации, объемом внутренней добавленной стоимости, качеством продукции и исполнением договорных обязательств.

Ключевые слова: государственные закупки, отечественный производитель, финансовое стимулирование, ценовая преференция, локализация, авансовый платеж, задаток, государственный заказ, рейтинг устойчивости, экономическая эффективность.

Kirish

Davlat xaridlari zamonaviy iqtisodiyotda davlat ehtiyojlarini tovarlar, ishlar va xizmatlar bilan ta'minlash bilan bir qatorda, ishlab chiqarish faoliyatini rag'batlantirish, tadbirkorlik subyektlari uchun bozor imkoniyatlarini kengaytirish va davlat mablag'laridan samarali foydalanishning muhim iqtisodiy mexanizmlaridan biri hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasining 2025–2027-yillarga mo'ljallangan davlat xaridlari strategiyasida ham xarid tizimini keng raqobatga asoslangan,

raqamlashtirilgan va iqtisodiy jihatdan samarali tizim sifatida rivojlantirish ustuvor yoʻnalish sifatida belgilangan.

Mahalliy ishlab chiqaruvchilarning davlat xaridlaridagi ishtirokini kengaytirish masalasi ayniqsa muhimdir. Chunki davlat xaridlari orqali shakllanadigan talab mahalliy korxonalar uchun qoʻshimcha bozor yaratishi, ishlab chiqarish hajmini kengaytirish va yangi investitsion loyihalarni amalga oshirish uchun iqtisodiy sharoit yaratishi mumkin. Biroq ishlab chiqaruvchining davlat buyurtmasini bajarishi koʻpincha oldindan moliyaviy resurs talab qiladi. Ishlab chiqarish uchun xomashyo xarid qilish, ishchi kuchi xarajatlarini moliyalashtirish, logistika va boshqa xarajatlarni qoplash zarurati kichik va oʻrta ishlab chiqaruvchilar uchun muayyan moliyaviy cheklovlarni yuzaga keltiradi.

Shu sababli davlat xaridlarida mahalliy ishlab chiqaruvchilarni qoʻllab-quvvatlashning moliyaviy mexanizmlarini takomillashtirish muhim ilmiy-amaliy masalalardan biri hisoblanadi.

Oʻzbekistonda mazkur yoʻnalishda soʻnggi yillarda qator mexanizmlar joriy etildi. Jumladan, 2025-yil 1-yanvardan ishlab chiqaruvchilarni tovarning oʻzlashtirish darajasidan kelib chiqib ragʻbatlantirish tizimini joriy etish belgilangan. Ushbu mexanizm davlat xaridlarining elektron tizimlari va Elektron kooperatsiya portali bilan bogʻlangan. 2026-yil 4-fevraldagi PF-17-son Prezident Farmoni esa mahalliy ishlab chiqaruvchilarni davlat xaridlarida qoʻllab-quvvatlash mexanizmlarini yanada kengaytirdi.

Shu nuqtayi nazardan, maqolaning maqsadi Oʻzbekistonda davlat xaridlarida mahalliy ishlab chiqaruvchilar uchun mavjud moliyaviy ragʻbatlantirish mexanizmlarini tizimlashtirish, ularning iqtisodiy mazmunini ochib berish va ushbu mexanizmlarni rivojlantirish istiqbollarini asoslashdan iborat.

Adabiyotlar sharhi.

Davlat xaridlarining iqtisodiy samaradorligi masalasi xalqaro ilmiy adabiyotlarda keng tadqiq etilgan. Xususan, Gálvez-Rodríguez, López-Godoy, Saraite-Sariene va Caba-Pérez tomonidan 2024-yilda eʼlon qilingan tadqiqotda davlat xaridlarida samaradorlikni baholash mezonlari boʻyicha 2006-yildan 2024-yil

mayigacha bo'lgan ilmiy adabiyotlar bibliometrik tahlil qilingan. Tadqiqot uchun Web of Science Core Collection bazasidan foydalanilgan va yakuniy tahlilga 204 ta ilmiy ish kiritilgan. Shundan 79 tasi eng past narx (LP), 125 tasi esa ko'p mezonli baholash (MC) yondashuviga tegishli bo'lgan.

Mazkur tadqiqotda davlat xaridlarida samaradorlikni baholash yondashuvlari faqat monetar mezonlar bilan cheklanib qolmasdan, sifat, texnik xususiyatlar, innovatsionlik, ekologik va ijtimoiy mezonlarni ham qamrab olish tomon rivojlanayotgani ko'rsatiladi. Mualliflar eng past narx yondashuvi sodda va shaffof bo'lishi mumkinligini, biroq u har doim ham xaridning umumiy iqtisodiy samaradorligini to'liq aks ettirmasligini qayd etadi.

Ushbu ilmiy yondashuv mahalliy ishlab chiqaruvchilarni moliyaviy rag'batlantirish masalasiga ham bevosita aloqador. Chunki mahalliy ishlab chiqaruvchini qo'llab-quvvatlash mexanizmi faqat narxni pasaytirishga qaratilgan bo'lsa, davlat xaridlarining mahalliy qo'shilgan qiymat yaratish, ishlab chiqarish kooperatsiyasini rivojlantirish va investitsiyalarni rag'batlantirish kabi natijalari yetarlicha baholanmasligi mumkin.

Tadqiqot metodologiyasi.

Tadqiqotda tizimli tahlil, qiyosiy tahlil, institutsional yondashuv, statistik tahlil va iqtisodiy umumlashtirish usullaridan foydalanildi.

Tadqiqotning axborot bazasini O'zbekiston Respublikasining davlat xaridlari va mahalliy ishlab chiqarishni qo'llab-quvvatlashga oid normativ-huquqiy hujjatlari, Sanoat kooperatsiyasi va davlat xaridlari agentligining rasmiy ma'lumotlari hamda xalqaro ilmiy tadqiqotlar tashkil etdi.

Mahalliy ishlab chiqaruvchilarni moliyaviy rag'batlantirish mexanizmlari quyidagi mezonlar asosida tahlil qilindi:

- rag'batlantirishning moliyaviy mazmuni;
- ishlab chiqaruvchining xarajatlarini kamaytirishga ta'siri;
- davlat xaridlarida ishtirok etish imkoniyatiga ta'siri;
- mahalliyashtirishni rag'batlantirish darajasi;
- davlat mablag'laridan foydalanish samaradorligi;

- raqobat muhitiga ta'siri.

Davlat xaridlarida mahalliy ishlab chiqaruvchilarni moliyaviy rag'batlantirishning amaldagi holati

O'zbekistonda mahalliy ishlab chiqaruvchilarni davlat xaridlariga jalb etish bo'yicha amaldagi mexanizmlarni shartli ravishda **narx, tranzaksiya xarajatlarini kamaytirish va aylanma mablag'lardan foydalanishni yaxshilashga** qaratilgan uch guruhga ajratish mumkin.

1-jadval

Mahalliy ishlab chiqaruvchilarni davlat xaridlarida moliyaviy rag'batlantirishning amaldagi mexanizmlari

Rag'batlantirish mexanizmi	Iqtisodiy mazmuni	Ishlab chiqaruvchiga ta'siri
Narx preferensiyasi	Mahalliy ishlab chiqaruvchining taklifini import mahsulotlari bilan taqqoslashda preferensiya berish	Raqobat sharoitida ishtirok etish imkoniyatini oshiradi
Vositachilik yig'imiga chegirma	Xaridda ishtirok etish bilan bog'liq xarajatlarni kamaytirish	Tranzaksiya xarajatlarini qisqartiradi
Zakalat bo'yicha yengillik	Ayrim ishonchlilik darajasiga ega ishtirokchilar uchun zakalat talabini bekor qilish	Aylanma mablag'larning band bo'lishini kamaytiradi
Bo'nak to'lovlari	Mahalliyashtirish darajasiga bog'liq ravishda oldindan to'lovni amalga oshirish	Ishlab chiqarish xarajatlarini oldindan moliyalashtirish imkonini oshiradi

Uzoq muddatli shartnomalar	Kelgusidagi talabni oldindan belgilash	Investitsiya va ishlab chiqarish quvvatlarini rejalashtirish imkonini yaxshilaydi
Ishlab chiqaruvchilar ekotizimi	Ishlab chiqaruvchi va davlat buyurtmachisini bog'lash	Bozorga kirish va kooperatsiya imkoniyatlarini kengaytiradi

2026-yil 1-apreldan boshlab budjet buyurtmachilarining davlat xaridlarida chet ellik yetkazib beruvchilar bilan bir qatorda mahalliy ishlab chiqaruvchilar qatnashganda, ularning soniga qarab import tovarining eng past narxiga nisbatan 15 foiz, 12 foiz yoki 8 foiz miqdorida narx preferensiyasi qo'llanilishi belgilangan: uchta va undan ortiq mahalliy ishlab chiqaruvchi bo'lsa — 15 foiz, ikkita bo'lsa — 12 foiz, bitta bo'lsa — 8 foiz. Mahalliy xizmatlar va ishlar uchun esa 2026-yil 1-oktabrdan 15 foizlik preferensiya belgilangan.

Mazkur mexanizmning iqtisodiy mohiyati mahalliy ishlab chiqaruvchining taklifini import mahsulotlari bilan bevosita narx bo'yicha taqqoslashda ma'lum ustunlik yaratishdan iborat. Shu bilan birga, preferensiyaning qo'llanishi mahalliy ishlab chiqaruvchilar soniga bog'langanligi raqobatni saqlashga qaratilgan mexanizm sifatida namoyon bo'ladi.

Bundan tashqari, davlat xaridlarida ishlab chiqaruvchilar uchun tranzaksiya xarajatlarini kamaytirishga qaratilgan mexanizmlar ham mavjud. 2025-yildan ishlab chiqaruvchilarni qo'llab-quvvatlash doirasida ayrim tadbirkorlarga davlat xaridlarining elektron tizimlarida vositachilik yig'imiga 50 foiz chegirma hamda qo'shimcha zakalat kiritmaslik imkoniyatlari belgilangan. 2026-yilgi yangi tartiblar doirasida elektron-skoring tizimini joriy etish ham nazarda tutilgan. U orqali ishtirokchilarga ishonchlilik darajalari berilishi, yuqori ishonchlilik darajasiga ega ishtirokchilar uchun zakalat to'lash talab qilinmasligi hamda ayrim xarid tartib-taomillarida qo'shimcha ball berilishi belgilangan. Bu mexanizmning muhim jihati

shundaki, moliyaviy rag‘batlantirish ishlab chiqaruvchining faqat mahalliy ekanligiga emas, balki uning ishonchlilik darajasiga ham bog‘lanmoqda.

Mahalliyashtirish darajasi va moliyaviy rag‘batlantirish o‘rtasidagi bog‘liqlik

Mahalliy ishlab chiqaruvchilarni davlat xaridlarida qo‘llab-quvvatlashning istiqbolli yo‘nalishlaridan biri moliyaviy rag‘batlantirishni mahalliyashtirish darajasi bilan bog‘lashdir.

Amaldagi tartibda ayrim xarid mexanizmlarida mahalliyashtirish darajasi rag‘batlantirishning muhim omiliga aylangan. Masalan, 2025-yildan davlat xaridlarida ishlab chiqaruvchilarni tovarning o‘zlashtirish darajasidan kelib chiqib rag‘batlantirish tizimini joriy etish belgilangan. Bu mexanizmning iqtisodiy ahamiyati shundaki, davlat xaridi mahalliy ishlab chiqaruvchiga faqat tayyor mahsulotini sotish imkoniyatini bermasdan, ishlab chiqarishda mahalliy xomashyo va butlovchi qismlardan foydalanishni kengaytirishga ham rag‘bat yaratishi mumkin.

Davlat xaridlarining amaldagi iqtisodiy ko‘lami

Mahalliy ishlab chiqaruvchilar uchun davlat xaridlarining bozor sifatidagi ahamiyatini baholashda xaridlarning umumiy hajmini hisobga olish zarur.

Sanoat kooperatsiyasi va davlat xaridlari agentligining ma‘lumotlariga ko‘ra, **2026-yilning birinchi yarmida davlat xaridlari hajmi 188,4 trln so‘mni** tashkil etgan. Shundan 72,9 trln so‘mi budget xaridlari, 115,5 trln so‘mi esa korporativ xaridlarga to‘g‘ri kelgan. Raqobatli xaridlar hajmi 112,9 trln so‘m yoki umumiy xaridlarning qariyb 60 foizini tashkil etgan va xaridlar natijasida 7,8 trln so‘m mablag‘ iqtisod qilingan.

2-jadval

O‘zbekiston davlat xaridlarining 2026-yil I yarim yillik ko‘rsatkichlari

Ko‘rsatkich	Miqdor
Davlat xaridlarining umumiy hajmi	188,4 trln so‘m
Budget xaridlari	72,9 trln so‘m
Korporativ xaridlar	115,5 trln so‘m

Raqobatli xaridlar	112,9 trln so‘m
Raqobatli xaridlar ulushi	60 %
Xaridlar natijasida iqtisod qilingan mablag‘	7,8 trln so‘m

Mazkur ko‘rsatkichlar davlat xaridlari mahalliy ishlab chiqaruvchilar uchun sezilarli iqtisodiy talab manbai ekanligini ko‘rsatadi. Shu bilan birga, xaridlarning umumiy hajmi katta bo‘lishining o‘zi mahalliy ishlab chiqaruvchilar uchun moliyaviy rag‘batlantirish mexanizmlarining natijadorligini anglatmaydi. Buning uchun mahalliy ishlab chiqaruvchilarning xaridlardagi ishtiroki, tuzilgan shartnomalar qiymati, mahalliyashtirish darajasi va rag‘batlantirishdan keyingi iqtisodiy natijalarni alohida baholash talab etiladi.

Moliyaviy rag‘batlantirishning asosiy muammolari

Amaldagi mexanizmlarni tahlil qilish asosida bir nechta muhim masalalarni ajratish mumkin.

Birinchidan, **narx preferensiyasi va real moliyaviy qo‘llab-quvvatlash o‘rtasidagi farqni** hisobga olish zarur. Narx preferensiyasi xarid jarayonidagi raqobat pozitsiyasini yaxshilaydi, biroq korxonaning ishlab chiqarish uchun zarur aylanma mablag‘larini bevosita ta‘minlamaydi.

Ikkinchidan, davlat xaridini bajarish uchun zarur bo‘lgan **aylanma mablag‘lar masalasi** kichik va o‘rta ishlab chiqaruvchilar uchun muhim bo‘lib qolmoqda. Shu sababli bo‘nak to‘lovlari mexanizmini mahalliyashtirish darajasi bilan bog‘lash iqtisodiy jihatdan muhim yo‘nalish hisoblanadi.

Uchinchidan, rag‘batlantirish mexanizmlaridan foydalanish imkoniyati bilan ishlab chiqaruvchilarning bu mexanizmlardan **xabardorligi va ulardan amalda foydalanish darajasi** o‘rtasidagi farqni kamaytirish zarur.

To‘rtinchidan, moliyaviy rag‘batlantirishni faqat korxonaning “mahalliy ishlab chiqaruvchi” maqomi bilan bog‘lash uzoq muddatda yetarli bo‘lmasligi mumkin. Rag‘batlantirish natijasida mahalliy qo‘shilgan qiymat, mahsulot sifati, texnologik yangilanish va ishlab chiqarish kooperatsiyasi ham oshishi lozim.

Moliyaviy rag‘batlantirishni rivojlantirish istiqbollari

Xalqaro ilmiy adabiyotlarda davlat xaridlarining samaradorligini baholashda narx bilan bir qatorda nomonetar mezonlardan foydalanish tendensiyasi kuchaygani qayd etilgan. Gálvez-Rodríguez va hammualliflarning bibliometrik tadqiqoti davlat xaridlarining samaradorligi bo‘yicha ilmiy tadqiqotlarning ko‘p mezonli baholash tomon rivojlanayotganini ko‘rsatadi.

Mazkur yondashuvni O‘zbekiston sharoitida mahalliy ishlab chiqaruvchilarni moliyaviy rag‘batlantirishga moslashtirish mumkin.

3-jadval

Mahalliy ishlab chiqaruvchilarni moliyaviy rag‘batlantirishni rivojlantirish bo‘yicha takliflar

Yo‘nalish	Taklif	Kutiladigan iqtisodiy natija
Bo‘nak to‘lovlari	Bo‘nak miqdorini mahalliyashtirish va ishlab chiqarish sikliga bog‘lash	Aylanma mablag‘lar yetishmovchiligini kamaytirish
Moliyaviy xarajatlar	Davlat xaridlarini bajarishga jalb qilingan kreditlar bo‘yicha kafolatlash mexanizmlarini rivojlantirish	Moliyalashtirish xarajatlarini kamaytirish
Mahalliyashtirish	Rag‘bat miqdorini mahalliy qo‘shilgan qiymat bilan bog‘lash	Ichki ishlab chiqarish zanjirlarini kengaytirish

Barqarorlik reytingi	Ishonchli ishlab chiqaruvchilarga moliyaviy va protsessual yengilliklarni kengaytirish	Ishonchli yetkazib beruvchilar bazasini shakllantirish
Uzoq muddatli shartnomalar	Strategik mahsulotlar bo'yicha ko'p yillik xarid shartnomalarini rivojlantirish	Investitsion rejalashtirishni yaxshilash
Natijadorlik monitoringi	Rag'bat olgan korxonalar bo'yicha alohida KPI tizimini joriy etish	Rag'batlantirishning real iqtisodiy ta'sirini o'lchash

Taklif etilayotgan yondashuvda eng muhim masala — **“rag'batlantirish → ishlab chiqarish natijasi”** bog'liqligini o'lchashdir.

Masalan, mahalliy ishlab chiqaruvchiga davlat xaridida preferensiya berilgan bo'lsa, keyingi monitoringda:

- ishlab chiqarish hajmi;
- mahalliy qo'shilgan qiymat;
- mahalliy xomashyo ulushi;
- yaratilgan ish o'rinlari;
- yangi investitsiyalar;
- eksport salohiyati;
- shartnoma majburiyatlarini bajarish darajasi

kabi ko'rsatkichlar tahlil qilinishi mumkin.

Bunday tizim moliyaviy rag'batlantirishni avtomatik imtiyozdan natijaga yo'naltirilgan iqtisodiy instrumentga aylantirish imkonini beradi.

Muhokama

O'zbekistonda 2024–2026-yillarda amalga oshirilgan o'zgarishlar davlat xaridlarida mahalliy ishlab chiqaruvchilarni qo'llab-quvvatlash mexanizmlari bosqichma-bosqich kengayayotganini ko'rsatadi. 2025-yildan ishlab chiqaruvchilarni mahalliy lashtirish darajasiga qarab rag'batlantirish mexanizmlarining joriy etilishi, 2026-yildan esa mahalliy ishlab chiqaruvchilar ishtirokiga qarab 8–15 foizlik narx preferensiyalarining belgilanishi ushbu siyosatning muhim elementlaridir. Biroq moliyaviy rag'batlantirishni uzoq muddatli iqtisodiy siyosatga aylantirish uchun uning faqat xarid bosqichidagi ta'sirini emas, balki ishlab chiqarish tizimiga ta'sirini ham o'lchash lozim.

Bu yerda xalqaro tadqiqotlarda ilgari surilayotgan ko'p mezonli baholash yondashuvi muhim metodologik asos bo'lishi mumkin. Ya'ni mahalliy ishlab chiqaruvchining taklifi faqat narx bo'yicha emas, balki mahalliy qo'shilgan qiymat, sifat, yetkazib berish, innovatsionlik va boshqa iqtisodiy mezonlar bilan birgalikda baholanishi mumkin. Gálvez-Rodríguez va hammualliflar tahlil qilgan ilmiy adabiyotlarda ham davlat xaridlari samaradorligini baholashda monetar va nomonetar mezonlarning birgalikda qo'llanishiga e'tibor kuchayayotgani ko'rsatilgan.

Shu bilan birga, bunday mexanizmida raqobat va iqtisodiy samaradorlik o'rtasidagi muvozanat saqlanishi kerak.

Xulosa

Tadqiqot natijalari O'zbekistonda davlat xaridlarida mahalliy ishlab chiqaruvchilarni moliyaviy rag'batlantirishning huquqiy va institutsional asoslari so'nggi yillarda sezilarli darajada kengayganini ko'rsatadi.

Amaldagi mexanizmlar tarkibida narx preferensiyalari, vositachilik yig'imgirlariga chegirmalar, zakalat bo'yicha yengilliklar, mahalliy lashtirish darajasiga bog'langan rag'batlantirish va bo'nak to'lovlari kabi instrumentlar mavjud. 2026-yil 4-fevraldagi PF-17-son Farmon bilan mahalliy ishlab chiqaruvchilar uchun davlat xaridlarida 8–15 foizlik narx preferensiyasi mexanizmi ham belgilandi.

Biroq mazkur mexanizmlarning iqtisodiy samaradorligini faqat davlat xaridlaridagi mahalliy korxonalar ishtiroki yoki xarid qiymati orqali baholash yetarli emas. Rag‘batlantirishning natijasi mahalliy qo‘shilgan qiymat, ishlab chiqarish hajmi, mahalliy lashtirish darajasi, investitsiyalar, bandlik va shartnoma majburiyatlarining bajarilishi kabi ko‘rsatkichlar orqali baholanishi maqsadga muvofiq.

Shu asosda quyidagi takliflar ilgari suriladi:

1. Moliyaviy rag‘batlantirishni mahalliy lashtirish darajasi bilan bosqichma-bosqich bog‘lash;
2. Bo‘nak to‘lovlarini ishlab chiqarish sikli va mahalliy qo‘shilgan qiymat darajasiga moslashtirish;
3. Davlat xaridlarini bajaruvchi mahalliy ishlab chiqaruvchilarni kreditlash va kafolatlash mexanizmlarini rivojlantirish;
4. Rag‘batlantirishdan foydalanayotgan korxonalar bo‘yicha natijadorlik monitoringini joriy etish;
5. Mahalliy ishlab chiqaruvchilarni baholashda narx bilan bir qatorda sifat, mahalliy qo‘shilgan qiymat, innovatsionlik va yetkazib berish samaradorligini hisobga olish;

Umuman olganda, mahalliy ishlab chiqaruvchilarni davlat xaridlarida moliyaviy rag‘batlantirishni rivojlantirishning asosiy yo‘nalishi “imtiyoz berish”dan “natijaga asoslangan rag‘batlantirish”ga o‘tish bilan bog‘liq bo‘lishi mumkin. Bunda davlat xaridi orqali ajratilayotgan iqtisodiy imtiyozlarning ishlab chiqarish, mahalliy lashtirish va qo‘shilgan qiymat yaratishdagi natijasi muntazam baholanib borilishi davlat xaridlarining iqtisodiy funksiyasini kuchaytirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2024-yil 20-dekabrdagi 865-son qarori. “2025–2027-yillarda davlat xaridlari tizimini takomillashtirish va rivojlantirish strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2026-yil 4-fevraldagi PF-17-son Farmoni. “Mahalliy ishlab chiqarish va sanoat kooperatsiyasini yangi tizim asosida rivojlantirish bo‘yicha birinchi navbatdagi chora-tadbirlar to‘g‘risida”.

3. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2022-yil 20-maydagi 276-son qarori. Davlat xaridlarini amalga oshirish bilan bog‘liq tartib-taomillarni tashkil etish va o‘tkazish tartibi to‘g‘risidagi nizom.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 3-dekabrdagi PQ-417-son qarori. “Davlat xaridlarida ishlab chiqaruvchilarni qo‘llab-quvvatlash hamda ularga keng imkoniyatlar yaratish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”.
5. Sanoat kooperatsiyasi va davlat xaridlari agentligi. 2026-yil birinchi yarim yillik faoliyat yakunlari bo‘yicha ma’lumotlar.
6. Gálvez-Rodríguez, M. M., López-Godoy, M., Saraite-Sariene, L., & Caba-Pérez, C. (2024). Worldwide Trends in Public Procurement Efficiency Studies Under the Lens of Award Criteria. *SAGE Open*, 14. DOI: 10.1177/21582440241297400.